

Karol Piekarz

Wiedza społeczna

Jakie są mechanizmy życia społecznego?

Formalna i powszechna wiedza społeczna

Wiedza społeczna obejmuje zagadnienia dotyczące funkcjonowania człowieka, z którymi styka się każdy z nas. Wskazuje i tłumaczy mechanizmy życia społecznego, dzięki czemu możemy lepiej zrozumieć otaczający nas świat¹. Wiedza społeczna odwołuje się do wielu dziedzin i nie posiada jednej spójnej definicji. Jednak w ramach definicji ogólnej możemy przyjąć, że wiedza społeczna jest wiedzą na temat prawideł zachodzących w świecie między ludźmi – zarówno w wymiarze biologicznym, jak i kulturowym. Z tego względu dotyka wielu obszarów nauki, takich jak: antropologia, psychologia, socjologia, filozofia, ale również fizyka czy biologia. To w ramach formalnej teorii. Jednak wiedza społeczna w odróżnieniu od innych dziedzin wiedzy jest wiedzą w pewnym sensie powszechną. Każdy człowiek w trakcie swojego życia wchodzi w interakcje z przyrodą i innymi ludźmi. W konsekwencji zdobywa doświadczenie, które w pewnym stopniu go kształtuje i do którego w stopniu mniej lub bardziej świadomym się adaptuje – to przekłada się na jego powszechną wiedzę społeczną. Powszechna wiedza społeczna oparta na subiektywnych przeżyciach jest jednak wiedzą niepewną i często sprzeczną ze stanem faktycznym.

Błędy poznawcze a rzeczywistość społeczna

Jedną z rzeczy, które przeszkadzają nam w dokonaniu obiektywnej oceny rzeczywistości, są błędy poznawcze, jak np. efekt potwierdzenia. Polega on na tym, że człowiek selektywnie wybiera te informacje, które potwierdzają jego oczekiwania i stawiane wcześniej hipotezy. Tyczy się to szczególnie zagadnień wywołujących silne emocje². Innymi słowy, można

---

¹ Karoń K., *Historia antykultury*, Warszawa: Wydawnictwo Key4, 2018, s. 12-14.

² *Psychologia a negocjacje. 5. Efekt potwierdzenia, błąd konfirmacji, strategia konfirmacyjna*, e-uczelnia.uek.krakow.pl, dostęp online: <https://e-uczelnia.uek.krakow.pl/mod/book/view.php?id=777675&chapterid=121962>.

powiedzieć, że człowiek nierzadko bywa dalece nieobiektywny, a zwłaszcza w ocenie spraw, które go dotyczą. Z tego względu należy starać się odwoływać do formalnej metody pozyskiwania wiedzy o mechanizmach życia w społeczeństwie, która opiera się na ustalaniu faktów poprzez paradygmat naukowy, a więc z wykorzystaniem określonych kryteriów oceny zjawisk. Można wymienić takie metody badań naukowych, jak np.: obserwacje, eksperymenty, sondaże diagnostyczne, syntezy, analizy statystyczne, symulacje komputerowe czy heurystyka³.

Popęd i instynkt

Przykładem wiedzy społecznej jest opis pierwotnych motywacji ludzkiego działania, czyli popędów i instynktów. Popęd to wewnętrzna siła skłaniająca organizm do podejmowania działań koniecznych do podtrzymania życia, a więc zdobywania pożywienia oraz prokreacji. Natomiast instynkt to wrodzona zdolność do podejmowania określonych działań pod wpływem popędu lub w reakcji na bodźce zewnętrzne. Zachowania podejmowane pod wpływem popędów nazywamy zachowaniami instynktowymi. Cechą zachowań instynktowych jest to, że są one wrodzone, to znaczy, że istota żyjąca opanowuje je w miarę swojego naturalnego rozwoju bez konieczności uczenia się i bez pomocy zewnętrznej⁴. Popędy i instynkt leżą u podstaw wszelkiego ludzkiego działania, jednak w procesie tworzenia kultury ich wpływ został w pewnym stopniu ograniczony. Otóż człowiek nauczył się kontrolować swoje zachowania, co bezpośrednio przełożyło się na charakter jego decyzji i tworzonych relacji społecznych. Co istotne, było to możliwe za sprawą procesu wychowania i edukacji.

Biologia, kultura i społeczeństwo

Wtórny wynikiem wiedzy społecznej są rozmaite środowiska, które zajmują się zmienianiem fałszywych przekonań panujących wśród opinii publicznej. Przykładowo ruch „Red Pill” odwołuje się do psychologii

---

³ Grzesiuk K., *Metodyka badań naukowych*, pracownik.kul.pl, dostęp online: https://pracownik.kul.pl/files/12359/public/grzesiuk/seminarium/metodyka_badan_naukowych.pdf.

⁴ Karoń K., *op. cit.*, s. 23-25.

ewolucyjnej, aby wyjaśnić mechanizmy rządzące relacjami damsko-męskimi. Jednym z terminów naukowych spopularyzowanych przez jego przedstawicieli jest tzw. kobieca hipergamia, która według stanowiska antropologów została uwarunkowana ewolucyjnie. To zjawisko polega na doborze przez kobietę partnera o równym lub wyższym statusie społecznym i/lub ekonomicznym, a także możliwie jak najlepszych genach dla potomstwa⁵. Konkretnie ukierunkowanie hipergamii różni się w zależności od osobistej hierarchii poszczególnych kobiet i względów kulturowych. Jednak cel jest zawsze ten sam – zapewnienie bezpieczeństwa sobie i przyszłemu potomstwu. Taką tendencję potwierdzają oficjalne badania naukowe wskazujące, że współczesne kobiety, które są wykształcone w takim samym stopniu jak mężczyźni, w dalszym ciągu wybierają partnerów z wyższymi zarobkami i statusem społecznym, natomiast partnerzy mniej wykształceni są wybierani w momencie generowania przez nich znacznie wyższych dochodów niż ich partnerki⁶. Świadomość takiej wiedzy przekłada się na to, że lepiej rozumiemy pierwotne motywy naszego działania i decyzje drugiego człowieka – a to ułatwia właściwą komunikację stron. Obecnie można dostrzec narastającą alienację i polaryzację społeczną, których jednym z powodów jest brak rzetelnej wiedzy społecznej, a więc świadomości tego, jak ludzie funkcjonują we wspólnocie. Poznanie tych mechanizmów pozwala zrozumieć faktyczny, długoterminowy interes jednostek i całej zbiorowości oraz wypracować rozwiązania zapewniające ład społeczny.

Wiedza społeczna jako produkt kultury

Należy podkreślić, że wiedza społeczna różni się w zależności od kultury. Przykładowo w społeczeństwach tradycyjnych wiedza społeczna z zakresu rozwoju dziecka może być przekazywana przez starsze pokolenie i bazować na utartych przekonaniach. Natomiast w kulturach zachodnich będzie już oparta na badaniach naukowych i rozpowszechniana przez ekspertów z dziedziny pediatrii czy psychologii rozwoju. Inny przykład to

---

⁵ Gulczyński M., *Przemilczane nierówności. O problemach mężczyzn w Polsce*, Kraków: Klub Jagielloński, 2021, s. 44, dostęp online: <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2021/09/przemilczane-nierownosci-1.pdf>.

⁶ Chudnovskaya M., Kashyap R. *Is the End of Educational Hypergamy the End of Status Hypergamy? Evidence from Sweden* [w:] „European Sociological Review”, 2020, nr 36 (3), Oksford: Oxford University Press, s. 351-365, dostęp online: <https://academic.oup.com/esr/article/36/3/351/5688045>.

medycyna – kultury tradycyjne mogą odwoływać się do praktyk oraz wierzeń religijnych czy magicznych. Z kolei w świecie Zachodu wiedza ta jest efektem badań naukowych, które przeprowadzili lekarze i specjaliści. Porównanie wiedzy społecznej w różnych kontekstach kulturowych pozwala na poznanie różnic między poszczególnymi kulturami oraz ich specyficznych przekonań i praktyk⁷. Ponadto zapewnia lepsze zrozumienie procesów globalizacji i wpływu kultur na siebie nawzajem oraz może pomóc w rozwiązywaniu problemów międzykulturowych, takich jak konflikty czy nieporozumienia. Jest to szczególnie przydatne w dzisiejszym świecie, gdzie coraz częściej mamy do czynienia z różnymi kulturami funkcjonującymi w jednym miejscu, np. w zakładach pracy czy w szkołach. Można zatem powiedzieć, że wiedza na temat różnic kulturowych w istotny sposób wpływa na nawiązywanie, budowanie i podtrzymywanie pozytywnych relacji między kulturami, natomiast jej brak znacząco utrudnia proces porozumiewania się. Każda kultura dysponuje własnym systemem poznawczym, który jest oparty na przeszłości, czyli historii i związanych z nią doświadczeniach, co niewątpliwie determinuje sposób rozumienia oraz interpretacji komunikatów. Kultura jawi się więc jako „kolektywne zaprogramowanie umysłu, które wyróżnia jedną grupę społeczną od innych”⁸.

Kultura a sposób myślenia

Różnice w wiedzy społecznej między kulturami mogą mieć wpływ na sposób myślenia i postrzegania rzeczywistości. Chociażby w kulturach, gdzie przekazywana jest wiedza dotycząca leczenia ziołami i medycyny naturalnej, ludzie mogą mieć inne podejście do leczenia chorób niż w kulturach, w których dominuje medycyna akademicka. Dotyczy to również podejścia do poznawania świata i prawdy. W kulturach

---

⁷ Białyński-Birula P., *Spoleczny kontekst poznania i wiedzy* [w:] „Zarządzanie Publiczne”, 2014, nr 28 (2), Kraków: Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, dostęp online: [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Zarzadzanie_Publiczne/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_\(2\)/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_\(2\)-s5-14/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_\(2\)-s5-14.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Zarzadzanie_Publiczne/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_(2)/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_(2)-s5-14/Zarzadzanie_Publiczne-r2014-t-n28_(2)-s5-14.pdf).

⁸ Rutkowska A., *Kulturowo-ekonomiczne aspekty komunikacji międzykulturowej* [w:] „Kultura i Wartości”, 2018, nr 25, Lublin: Instytut Filozofii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 181-182, dostęp online: <https://journals.umcs.pl/kw/article/viewFile/6529/5430>.

opierających się na doświadczeniu ludzie mogą być bardziej skłonni do badania i testowania teorii niż w kulturach, które przywiązują dużą wagę do autorytetów czy religii. Badanie różnic w wiedzy społecznej między poszczególnymi kulturami wymaga głębszego zrozumienia zarówno kultury badanej, jak i kultury badającego. Z tego względu ważne jest, aby badanie to było prowadzone przez naukowców z różnych kultur, którzy mogą interpretować dane w szerszym kontekście. Warto zauważyć, że różnice w wiedzy społecznej między kulturami mogą być również konstruowane przez media, politykę czy ekonomię, które są w stanie kształtować i konstruować świadomość ludzi za pomocą informacji oraz sposobu ich przedstawiania. Zwłaszcza mass media w dobie globalizacji mogą powodować, że „poszczególne wzorce postępowania zacierają się, a inne ulegają niewiarygodnemu upowszechnieniu. Sytuacja taka prowadzi do przededefiniowania pojęć, które do niedawna służyły do opisywania rzeczywistości, a dziś coraz częściej w naszym kontekście są nieużyteczne. Na przykład ulega zmianie pojęcie rodziny czy ojczyzny. To pierwsze pojęcie uległo transformacji semantycznej na skutek zmiany wzorców społecznego postępowania, a to drugie – na skutek daleko posuniętych procesów integracyjnych”⁹.

---

⁹ Łuczak M., *Media jako katalizator globalizacji* [w:] „Media i Społeczeństwo”, 2016, nr 6, Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny, s. 20, dostęp online: https://www.mediaispoleczenstwo.ath.bielsko.pl/art/06/06_luczak.pdf.